

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до організації практичної роботи
з навчальної дисципліни

«ОСНОВИ КОМПОЗИЦІЇ В ДИЗАЙНІ»

(для студентів I курсу за спеціальністю 022 – Дизайн)

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2021**

Методичні рекомендації до організації практичної роботи з навчальної дисципліни «Основи композиції в дизайні» (для студентів 1 курсу за спеціальністю 022 – Дизайн) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Н. С. Вергунова, О. М. Левадний. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 19 с.

Укладачі: канд. мист., доц. Н. С. Вергунова,
нар. художник України, проф. О. М. Левадний

Рецензент

С. В. Вергунов, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри дизайну та образотворчого мистецтва Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою дизайну та образотворчого мистецтва,
протокол № 14 від 13 березня 2020 р.*

ЗМІСТ

Вступ	4
1 Графічні та пластичні засоби побудови композиції	5
2 Засоби гармонізації форми	9
Список рекомендованих джерел.....	18

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Основи композиції в дизайні» є однією з основних теоретичних навчальних дисциплін у системі підготовки бакалаврів за спеціальністю 022 – Дизайн. Робоча програма навчальної дисципліни побудована за історико-хронологічним принципом, що дозволяє системно та послідовно розглядати закономірності композиційної побудови об'єктів дизайну від перших образків до сучасного періоду.

Мета навчальної дисципліни «Основи композиції в дизайні» полягає у ознайомленні студентів з теоретичними засадами та термінологією в галузі композиції, висвітленні основних властивостей просторових форм та їхнього кольорово-фактурного рішення, ознайомленню із видами, категоріями та засобами композиції в об'єктах дизайну. Викладання курсу спрямовано на розвиток аналітичного мислення студента, формування об'єктивного розуміння ключових явищ в теорії композиції та сучасної динаміки цих процесів в галузі дизайну.

1 ГРАФІЧНІ ТА ПЛАСТИЧНІ ЗАСОБИ ПОБУДОВИ КОМПОЗИЦІЇ

Для поетапної побудови композиції професійного твору дизайну необхідно визначити тему й умови проектного творчого завдання та накопичити вичерпний за обсягом та змістом теоретичний, графічний, тонально-кольоровий, об'ємно-просторовий конструктивний, площинний, пластичний, рельєфний або контррельєфний зображувальний підготовчий матеріал у вигляді окремих елементів, концептуальних композиційних мотивів. Також необхідно створити ескізні варіанти композиційної побудови творчого завдання на основі законів композиції для максимально виразного за змістом та формою вирішення самобутнього художнього образу.

Композиційне вирішення творчого завдання спрямовано на утворення якісної базової основи художнього твору – композиційного мотиву. Після визначення проектного завдання й теми дизайнерського твору необхідно окреслити напрями практичного виконання підготовчого матеріалу.

Підготовча робота відповідно до специфічних вимог творчого завдання передбачає накопичення конкретних матеріалів – теоретичного, ілюстративного, технологічного характеру. Теоретичний та технологічний матеріал у підготовчій роботі накопичується з інформативних джерел – баз даних і власних творчих, науково-експериментальних досліджень. Ілюстративний матеріал накопичується насамперед із першочергового джерела – вишуканих перлин навколишнього всесвіту. У кінцевому підсумку мистецька якість твору, її унікальність прямо залежна від використаного майстром у творчій роботі композиційного мотиву.

Якість композиційного мотиву, котрий професійний дизайнер утворює на основі вишуканих різноманітних елементів, залежить від індивідуальної майстерності, досвіду, інтелекту проєктанта, інтуїції та природного особливого дару виявляти й кристалізувати у власній візуальній зоні унікальний натурний матеріал (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Приклад натурального матеріалу для композиційного мотиву

Дизайнер повинен мати навички відокремлювати з великого різноманіття надзвичайні форми, природні ситуаційні явища, які у черговому етапі творчої роботи проєктант має осмислювати і трансформувати в енергетичному полі власного образного мислення в унікальну концептуальну зображувальну форму. Таким чином накопичується базовий матеріал для подальшої творчої діяльності.

Після певного часу, технічного опрацювання та ескізного уточнення й моделювання художніми засобами уявного образного матеріалу (рис. 1.2), створення композиційного мотиву відбувається процес композиційного упорядкування і віддзеркалення дизайнером, формально-змістового зображувального підготовчого матеріалу в площинній, пластичній або об'ємно-просторовій композиційній формі твору дизайну.

Рисунок 1.2 – Образний матеріал для створення композиційного мотиву

Елемент (від латинського *elementum* – первісна складова форма будь-чого цілого) є конкретною формою, що утворюється на основі лінії, плями, кольору, пластики, об'єму, фактури або їхніх різноманітних комбінаціях.

Композиційний мотив (від латинського *moveo* – рухаю) є зображувальною концептуальною основою, що використовується для подальшого продуктивного моделювання і створення майбутнього цілісного образно-змістового, формально-декоративного композиційного вирішення твору. На початковому етапі ескізного визначення мотиву для майбутньої композиції творчого завдання необхідно впорядкувати в певному взаємозв'язку декілька елементів і водночас їх трансформувати, завдяки індивідуальному образному мисленню митця у своєрідну вишукану образно-формальну, тематичну або декоративно-площинно-пластичну, об'ємно-просторово-конструктивну, структурну, тонально-кольорову концептуальну форму із чітко окресленим яскравим, контрастним, нюансним, урівноваженим або іншим самобутнім характером (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Приклад композиційного мотиву

Вишуканий за формою й характером образно-тематичний композиційний мотив професійний дизайнер повинен використовувати як фундаментальну основу, під час пошукового та остаточного впорядкування варіанта загальної композиції твору дизайну, котра у свою чергу моделюється на основі законів композиції і в завершальному етапі творчого пошуку дає можливість вичерпно розкрити задум проєктанта.

Свідоме розуміння та використання законів композиції у творчій діяльності із часом набуває творчо-інтуїтивного характеру (на базі набутого багаторічного практичного досвіду); дизайнер-професіонал підсвідомо оперує різними композиційними засобами для розкриття глибинної образно-тематичної ідеї власного твору, інколи перевіряє доцільність використаного творчого рішення, звертаючись до конкретного коду основ композиції.

2 ЗАСОБИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФОРМИ

До засобів гармонізації форми відносяться:

а) рівновага елемента і фону, коли композиція впорядковується в межах визначеного формату таким чином, щоб загальна площа елементів дорівнювала загальній площині фону;

б) ритм (розмірність, узгодженість). Композиція створюється на основі повторення однакових або комбінованих лінійних, лінійно-площинних, тонально- кольорових, пластичних, об'ємних елементів, які розміщуються через відповіді відстані. Ритм в має дві форми. Регулярний ритм створюється на основі повторення однакових елементів, котрі розміщуються через рівні відстані. Нерегулярний ритм. будується на основі повторення однакових або подібних за формою тонально-кольорових, пластичних, збагачених фактурами елементів, між якими використані різні відстані, або елементів, розміщених у різному спрямуванні та зіставленні;

в) рапорт (від французького *rapport* – повторення набірною елемента), коли композиція будується з декількох згрупованих елементів, упорядкованих за законом регулярного ритму;

г) масштаб – відносна за розміром величина графічно-кольорового зображення до натурального об'єкта;

д) рівновага в композиції в творчій роботі впорядковується з елементів та композиційного мотиву, котрим властиво:

- 1) однаковий характер форми та засобів трактування;
- 2) внутрішня рівновага;
- 3) наближені тонально-кольорові відношення;
- 4) холодна гама;
- 5) загальна площа використаних елемент у композиційному вирішенні повинна дорівнювати загальній площині фону композиційного формату;

б) вплив композиції, у якій використано закон рівноваги, має викликати в людини стан спокою.

Дія окремого елемента та частки мотиву композиції не повинна переважати і звертати на себе увагу людини:

– урівноважена композиція впорядковується зі збалансуванням у творчій роботі елементів, із їх тонально-кольоровою, нюансною, лінійно-площинною інтенсивністю до стану сприйняття людиною взаємоузгодженого рішення як цілісної композиційної структури (рис. 2.1);

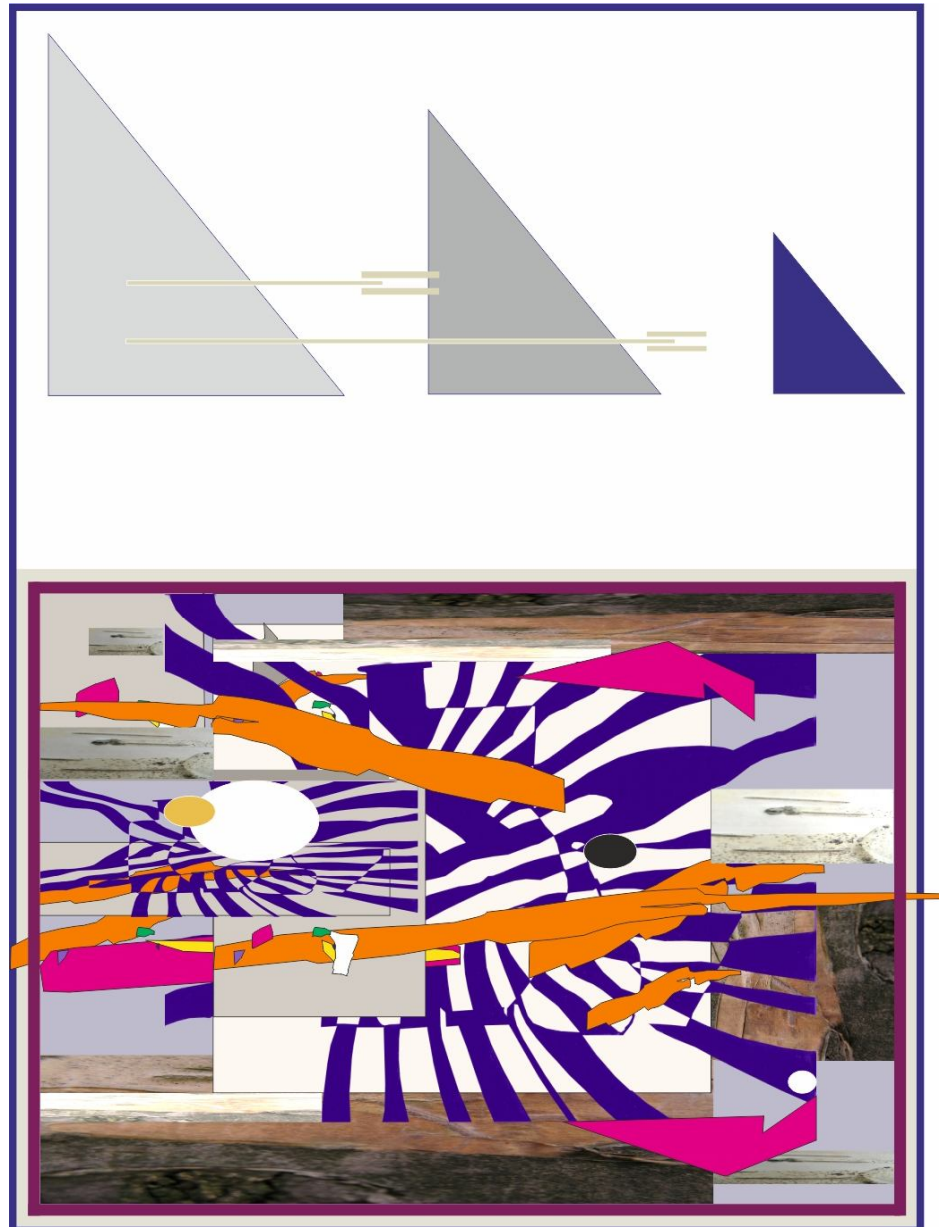

Рисунок 2.1 – Приклад урівноваженої композиції

– замкнута композиція впорядковується із згрупованих елементів, тематичного мотиву, які не виходять за межі визначеного формату

дизайнерського твору (рис. 2.2);

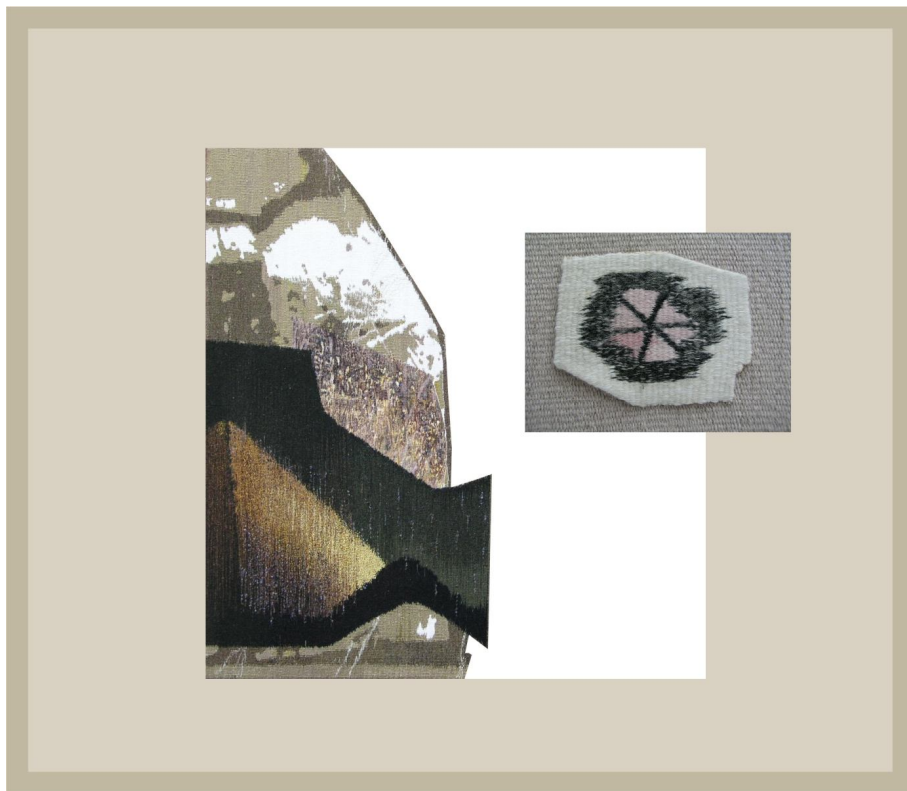

Рисунок 2.2 – Приклад замкнутої композиції

– відкрита композиція впорядковується із згрупованих елементів, тематичного композиційного мотиву, котрі мають змістову і внутрішню енергетичну силу, що спрямовується за межі формату твору дизайну (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Приклад відкритої композиції

е) оптичний композиційний центр – кілька згрупованих елементів, активних за кольором, графічною структурою, тоном, фактурою, пластикою, об'ємом на фоні решти елементів композиції (рис. 2.4);

Рисунок 2.4 – Оптичний композиційний центр

ж) акцент – один або декілька окремих елементів, активних за кольором, графікою, формою, пластикою, фактурою на фоні решти композиції (рис. 2.5);

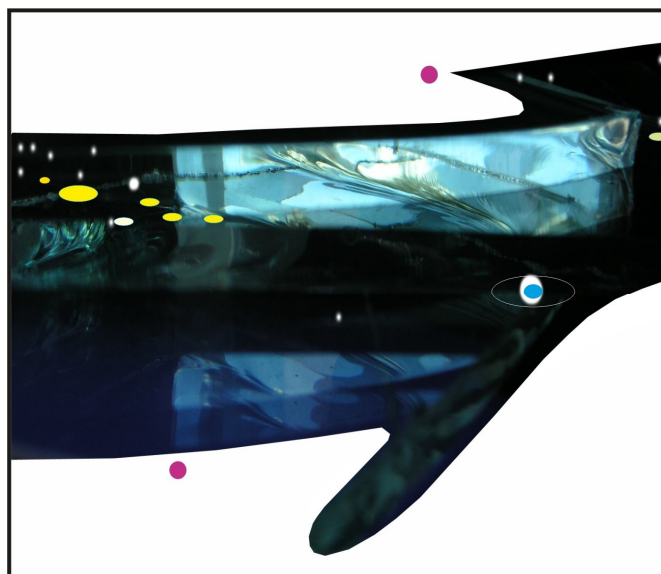

Рисунок 2.5 – Приклад акценту в композиції

з) динамка створюється з використанням елементів, які містять активний характер енергетики лінійного, фактурного, тонально-кольорового, пластичного внутрішнього та візуального спрямування (рис. 2.6);

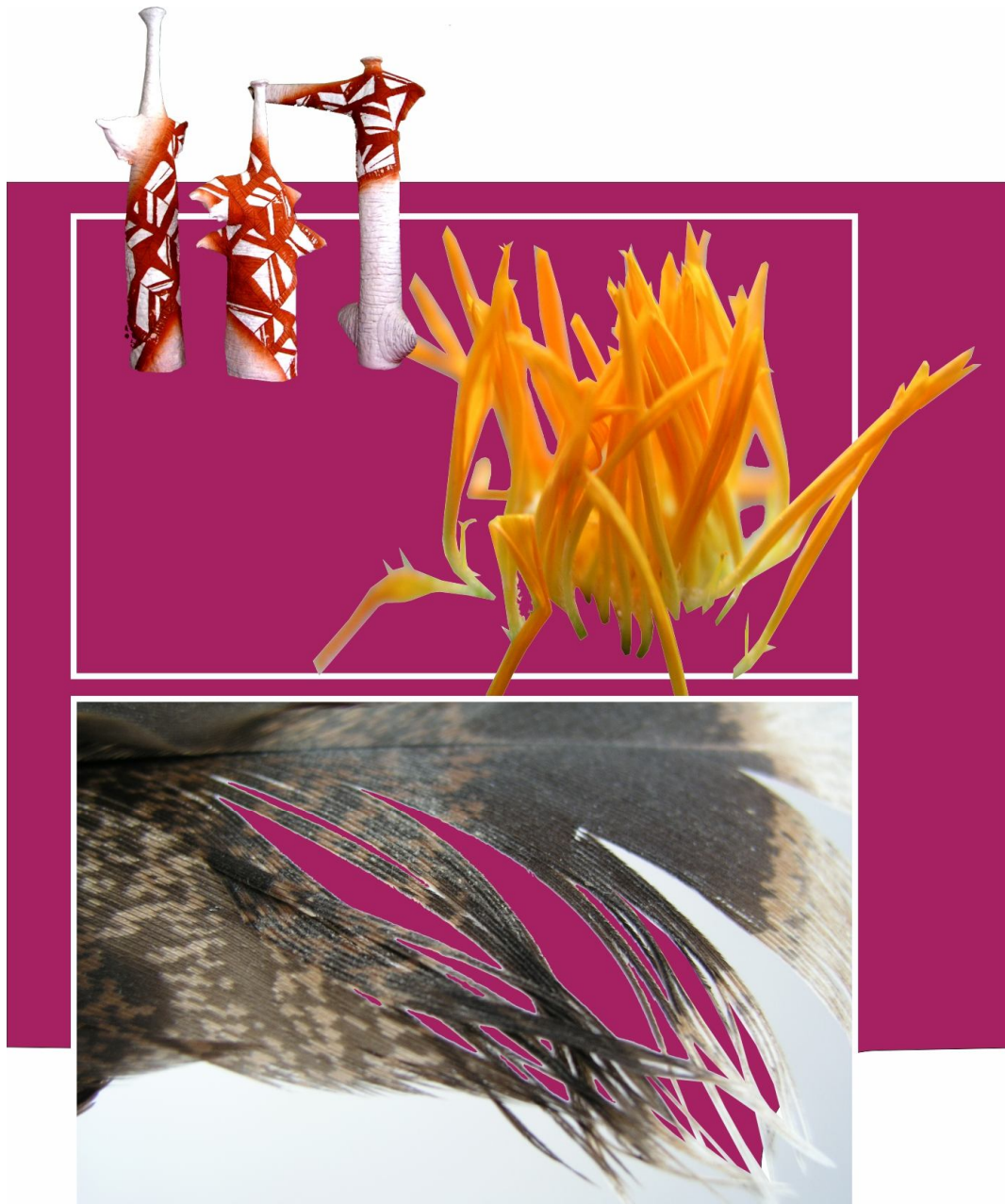

Рисунок 2.6 – Динаміка в композиції

и) статика забезпечує композиційну побудову творчої роботи з елементів, у яких відсутнє спрямування внутрішньої енергії, також ці елементи впорядковуються у межах формату художнього твору за законом замкнутої композиції (рис. 2.7);

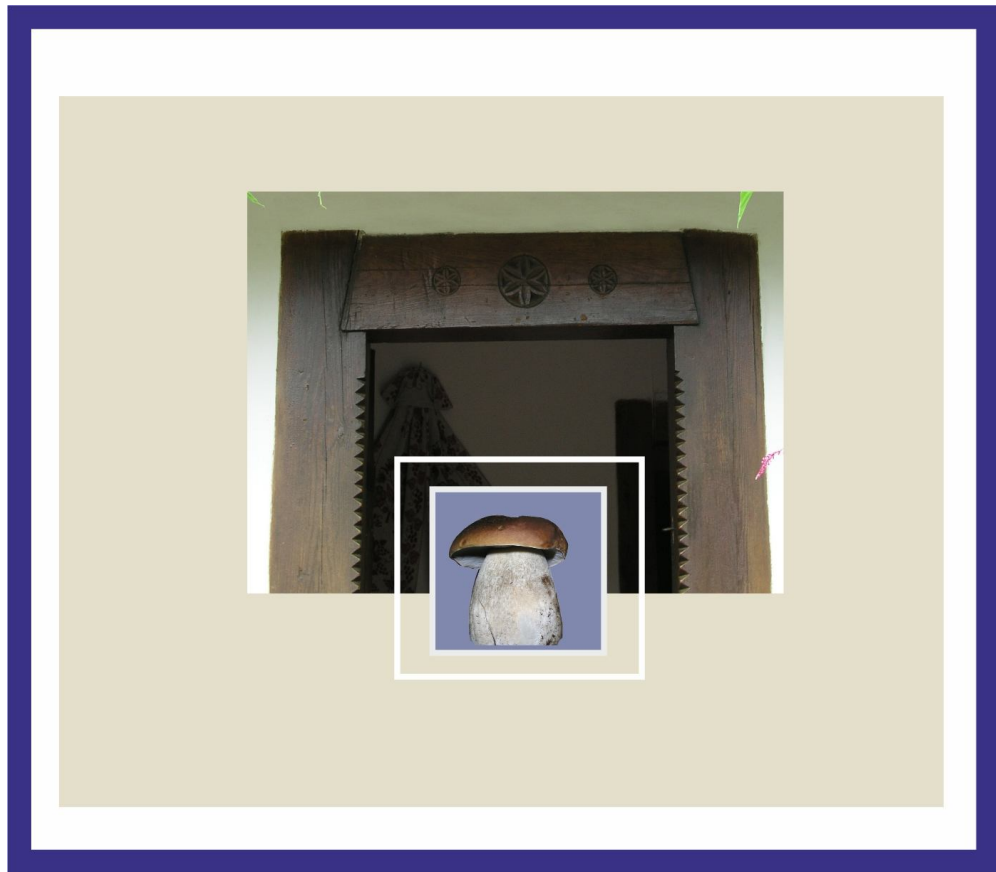

Рисунок 2.7 – Статика в композиції

к) симетрія – дзеркальне відображення елемента відносно крапки (центральна симетрія), відносно прямої (осьова симетрія), відносно площини (площинна симетрія);

л) асиметрія, коли впорядковані різні за формою, розміром елементи відносно умовної крапки, розподільної прямої, площини, але об'єднані однаковим внутрішнім характером та кольоровою гамою;

м) контраст будується з елементів різко окресленого протилежного характеру форми, лінії, тонально-кольорового забарвлення, пластики, об'єму;

н) нюанс – ледве помітні тонально-кольорові, пластичні, фактурні співвідношення;

п) інтерпретація натури – це віддзеркалення в художньому творі трансформованого та самобутнього за формою і змістом образного переосмислення натурного матеріалу;

р) взаємодія форми і простору – є органічним поєднанням характеру композиційного мотиву твору мистецтва із своєрідним характером предметного навколишнього середовища інтер'єру, ландшафту, садово-паркової зони (рис. 2.8);

с) контррельєф – пластичне зображення із елементами композиції, котрі формуються у глибині площинного формату пласта;

т) рельєф – пластичне зображення на площині, серед різновидів рельєфу – барельєф, горельєф;

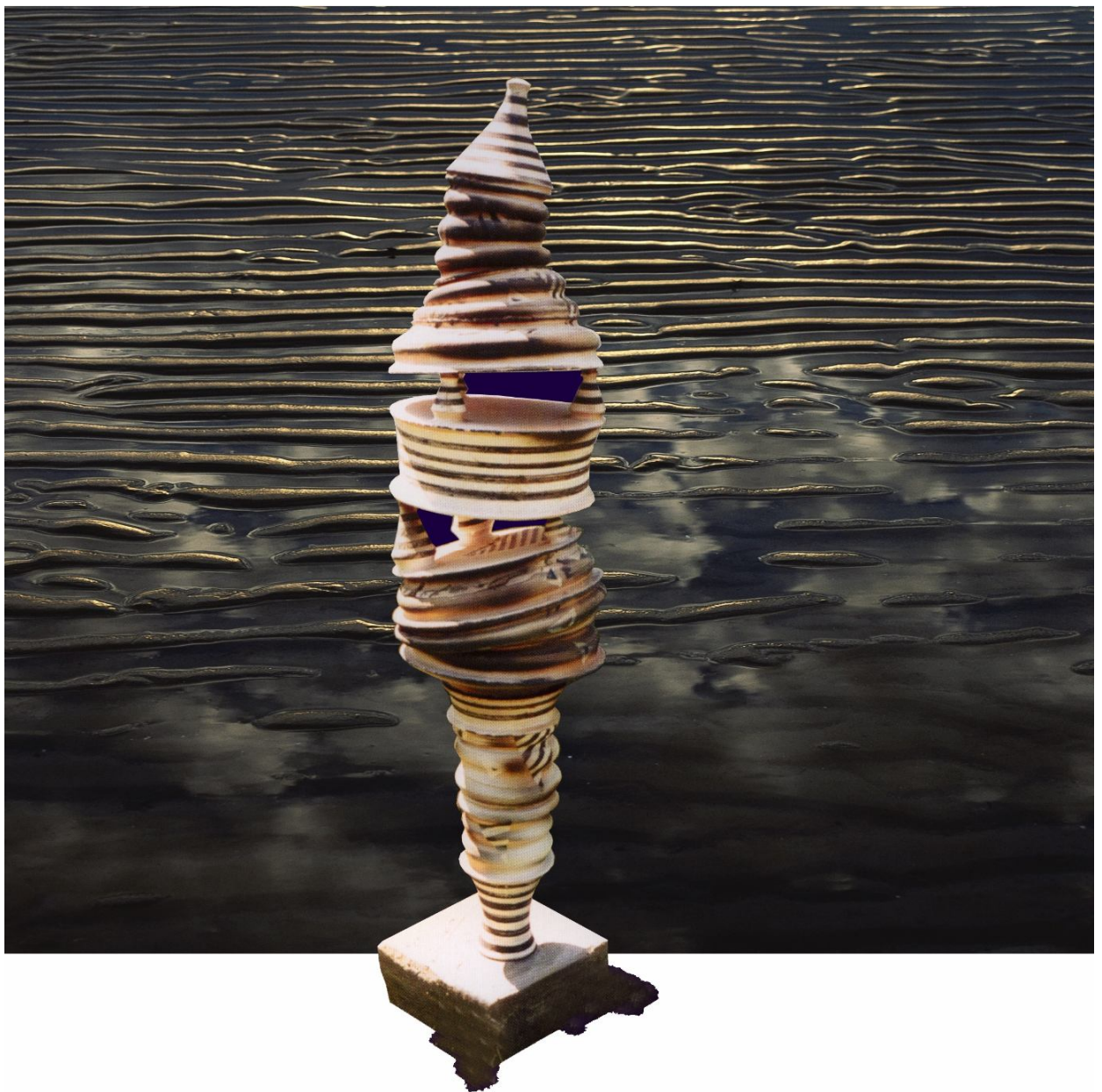

Рисунок 2.8 – Образне рішення взаємодії форми і простору

ф) об'ємно-просторова композиція – конструктивно-пластична форма тривимірного характеру, котра впорядковується по висоті, ширині, глибині із вишуканою за пропорціями і масштабом дизайнерської форми та органічно поєднана з предметним навколишнім середовищем інтер'єру, екстер'єру, ландшафту, садово- паркової зони (рис. 2.9);

Рисунок 2.9 – Об'ємно-просторова композиція

х) збагачення об'ємної форми – графічний, живописний, тонально-кольоровий, фактурний, структурний, нюансно-пластичний композиційний мотив, котрий органічно поєднаний із конструктивно-пластичним характером форми твору дизайну (рис. 2.10).

Рисунок 2.10 – Збагачення об'ємної форми

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубева О. Л. Основы композиции: учебное пособие / О. Л. Голубева. – М. : Изобразительное искусство, 2001. – 144 с.
2. Элам К. Геометрия дизайна. Пропорции и композиция / К. Элам. Publication: СПб. : Питер, 2014. Физическая характеристика: 112 с. : ил
Доступность: Items available for loan: Читальний зал технічної літератури [72.01 Э45] (1)
3. Левадний О. М. Композиція: авторський концептуальний методичний матеріал з питань моделювання творів мистецтва / О. М. Левадний. – Полтава : 1993-2005. – 20 с.
4. Левадний О. М. Цифрове фото: авторський дизайн-альбом / О. М. Левадний. – Полтава, 2003-2005. – 48 с.
5. Стасюк Н. Г. Основы архитектурной композиции: учебное пособие / Н. Г. Стасюк, Т. Ю. Киселева, И. Г. Орлова. – М. : Архитектура-С, 2004. – 96 с.
6. Яремків М. Композиція. Творчі основи зображення: навчальний посібник / М. Яремків. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 112 с.

Виробничо-практичне видання

Методичні рекомендації
до організації практичної роботи
з навчальної дисципліни

«ОСНОВИ КОМПОЗИЦІЇ В ДИЗАЙНІ»

(для студентів I курсу за спеціальністю 022 – Дизайн)

Укладачі: **ВЕРГУНОВА** Наталія Сергіївна,
ЛЕВАДНИЙ Олександр Миколайович

Відповідальний за випуск *О. Ч. Чирва*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Н. С. Вергунова*

План 2021, поз. 109М.

Підп. до друку 19.02.2020. Формат 60 × 84/16.
Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 0,8.
Тираж 50 пр. Зам. № .

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.